

Tänavu tähistab Meremäe Keskkool oma 30. lennu aastapäeva. Aastate poolest ei või ühkustada Võru maakonna teiste vanade koolide ees, nagu Rõuge (avamise aasta 1688), Vastseliina, Mõniste, Nursi (1730). Aga siiski, üks põlvkond õpilasi on vaheldunud, võib rääkida kooli noorukieast.

Kuid Meremäe Keskkool ei tekkinud tühjale kohale. Tema esiajalugu ulatub möödunud sajandisse, millal olid olemas Pankjavitza ja Petseri vallakoolid ning Kapera ja Obinitza (avamise aasta 1880) algkool.

Meie ümbruskonna põlisrahva, setude, elu oli mitmeti erinev tolaeagse Eesti- ja Liivimaa kubermangude elust. Pärast Põhjasõda kuulus Setumaa Pihkva kubermangu alla. Piiriks oli Meeksi oja ja Piusa jõe keskjooks. Kogu elu kulges Venemaa seaduste järgi. Kohalik rahvas vabanes isegi pärisorjusest hiljem kui Eesti- ja Liivimaa. Praegune Meremäe vald oli poolitatud Petseri ja Pankjavitza valla vahel.

Venemaal hakati uuel sajandil suure hiline misega võrreldes teiste riikidega lihvadeerima kirjaoskamatus. See tõi ka Setumaa koolide arengusse suuri muudatusi. Tekkisid paljud külakoolid.

Meremäe Keskkooli eellasiks võib lugeda Serga kooli, kus on õppinud meie vanavanemad. Et kõikidele setu küladele oli pandud ka venepärane nimi, siis ametlikult nimetati kooli Konstantinovka külakooliks. Ühe külamehe, nimega Uljana, käest oli üüritud tare, kuhu kõik klassid pidid ära mahtuma.

Varsti leiti koolile uus asukoht Varkali külas Kudrjavitsevi majas. See maja on säilinud tänapäevani. On olemas andmed, et Varkali kool moodustati 1908. a. oktoobris ja õppimine toimus seal kuni 1918. aastani. Täies pikkuses tsaari pilt seinjal, igahommikune laul: «Jumal, keisrit kaitse sa...», kohustuslik venekeelne õppimine... tahvel, kriihvel, ulakuste eest põlvili nurgas olemine, valusasti juustest sakutamine — kõik see käis siis õpetamises asja ette. Usuõpetuses pidi pähe õppima mitu slaavikeelset salmi. sest õigeusu kirikuraamatud olid tol ajal trükitud slaavi keeles, mis paljus erines vene keelest.

Pärast Vabadussõda moodustati Petseri maakond. 1922. aastal sai oma alguse suur vald nimega Obinitza. Vallamajale olid üüritud ruumid keset valda Kärneri talus. Aasta jooksul ehitati Võru—Petseri—Obinitza teeristile uus vallamaja. Selles vallamajas toimunud volikogu esimesel koosolekul võeti vallale uus nimi. See leiti hea, Meremäe, ühe siinkandi kõrgeima mäe järgi, mis paistab üle valla ja mille tipust kunagi, kui Pihkva järve veetase oli kõrgem, võis näha «merd», nagu maarahvas suurt vett ikka kutsus.

Lühikese ajaga viidi läbi Petserimaal ulatuslik koolireform. Lapsi hakati õpetama oma emakeeles. Meremäe vallas hakkas tegutsema üheksa algkooli: Navike, Obinitza, Meldova, Tobrova, Serga, Puista, Sulbi, Krantsova ja kohalikele venelastele tehti omakeelne Voronit-

sa kool. Kui aga arvestada praegust valla piiri, siis liisandusid neile veel Liivimaa asunud Kapera ja Asunduse algkool.

Serga kool tegutses algselt Kerba külas Hommiku majas, kuid kõik klassid ei mahtunud sinna ära ja need paigutati kuhugi teise tallu. Kui 1932. a. valmis uus kahekorruseline Meremäe vallamaja, siis jäeti vana vallamaja koolimajaks. Aga ka seal oli vaid kaks klassituba, kus õppisid koos I ja II ning III ja IV klass. V ja VI klass õppisid mitte kaugel asuvas Hoffmanni (pärast Härm) majas.

Kooliõpetajaid oli kolm. Neist vääril märkimist üks Virumaa neiu, kes tuli siia Setumaa murka omal soovil, et anda teadmisi ja eluoskusi siinsetele lastele. Lydia Timotheus (Viljat) õpetas 1922.—25. aastatel Sulbi algkoolis ja 1925. a. sügisest sai Serga algkooli juhatajaks. Ta oli tark ja hea õpetaja, kelle käe all kõik siinse kandi vanemad inimesed on üles kasvanud. Viisteist aastat, kuni 1941-ni, oli ta seotud Meremäe kultuurieluga.

1936. aasta suvel tehti koolimajale täielik kapitaalremont. Põhjapoolsesse külge ehitati juurde suur klass ja koridor. Teisele korrusele aga õpetajate korterid, mis olid küll pisikesed, aga siiski omaette ja ihaldatavad, sest senini pidid õpetajad leidma omale korteri talupidajate viletsates toakstes. Et nüüd sai kool lõpuks ühe katuse alla, siis nimetati ta alates 1936. aastast Meremäe 6klassiliseks Algkooliks.

Ka Meremäe asula algust võib lugeda samast aastast. Varem kuulus see ala Hilla-keste küla alla. Lähestikku ümberringi võis näha veel mitut küla: Viro, Palande, Põrste, Tepija, Serga, Poksa, Kerba ja Varkali. Meremägi ise aga jäi, koos oma geodeetilise torniga selle tipus, paar kilomeetrit Võru poole. Suuri talusid siin ümbruskonnas ei olnud. Elati küllaltki vaest elu. Väga armetu päranduse oli kohalik rahvas saanud Venemaa tsaaridelt.

PILK MEREMÄELE

Nagu puule koor, nõnda on olnud setud kaitsekihiks eesti rahvale võõramaise kultuuri ja kommete vastu. Setud oma jonni ja visadusega jõudsid nõnda aastasadasid vastu pidada. Setudele oli vaja oma kodukollet, oma majapidamist, oma tegevusala — see oli põhiliselt põlvipidamine ja karjakasvatamine, oma küla, oma nulka (Meremäe ümbrust kutsuti siis Palandõ nulgaks) (NULK — Setumaale omane piirkondlik jaotus külade kaupa), kus oli võimalik põlvkonnalt põlvkonnale üle anda vanad oskused, traditsioonid, kombed, keel ja usk... Venelased kutsusid «poluurets» (poolusuline), sest setud olid saanud küll õigeusklikkudeks, aga nad ei olnud veel muudetud venelasteks.

Meremäe asula sünnile on kaasa aidanud põhiliselt kaks tegurit. Esiteks, ürgse tee olemasolu, mis ühendas Vastseliina ordulossi Petseri kloostri. Teiseks, et kaks tähtsat asutust, vallamaja ja koolimaja, kõrvuti paika pandi. Ka pisike Eichenbaumi pood oli lähedal, kus kaupmees pidas oma ametile lisaks veel esimest Meremäe laenutusraamatukogu. See andis tõuke uute talude tekkele. Ruttu ehitasid üles oma hooned Rannaste, Mäe, Piiri-

saar, Hoffmann. Viimase majas ostis ära Valter Seim, kes avas seal suurema kaupluse. Meremäel tegutses sel ajal üle kümne igasuguse seltsi ja ühingu, neist märkimisväärsim oli hariduselts «Lätte». Isegi sellises väikeses külakeses nagu Uusvada oli 1930ndatel aastatel oma laulu- ja mänguselts «Kolde». Kuid kogu see kultuuritöö, mis tehti küllaltki kirjaoskamatute ja viletsal elujärjel oleva setu rahva keskel, ei jõudnud paari aastakümnega õitsele puhkeda. Setusid ei suutnud murda aastasajad, sest neil oli oma kodumaa. Kuid seda suutis teha väga ruttu, mõnekümne aasta jooksul, Stalini hirmuvallitsus, see kõike ja kõiki jahvatav süsteem, mis tsaariaegsest Venemaa rahvaste vanglast, kus igal inimesel oli siiski olemas oma kodukotus, jättis järele tühjad mahajäetud talud ja ringirändavad koduta ja kodumaata inimesed. Statistika kõneleb kurba keelt. Meremäe vallas elas 1922. a. rahvaloenduse ajal 5497 inimest, aga 1979. a. rahvaloenduse ajal ainult 2624. Seega vähenemine 47 a. jooksul 52 %. On, mille üle rahva valitsejatel järele mõelda?!

Kodu-uurija
VOLDEMAR RANNASTE

Meremäe kool 1944. a.